

שומר חנם חייב בפשיעה / מה היא פשיעה (3) – 1151

שימות פרק כב פסוק ו – טו (פרשת משפטים)

(ו) כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור וגנב מבית האיש אם ימצא הגנב ישלם שנים: (ז) אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו: (ח) על כל דבר פשע [רש"י: שימצא שקרן בשבועתו, שיעידו עדים שהוא עצמו גנבו, וירשיעוהו אלהים על פי העדים] על שור על חמור על שם על שלמה על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ירשיעו אלהים ישלם שנים לרעהו: ס (ט) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שם וכל בהמה לשמור ומת או נשבר או נשבה אין ראיה: (י) שבעת יקח תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו ולא ישלם: (יא) ואם גנב וגנב מעמו ישלם לבעליו: (יב) אם טרף וטרף יבאחו עד הטרפה לא ישלם: פ (יג) וכי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת בעליו אין עמו שלם ישלם: (יד) אם בעליו עמו לא ישלם אם שקיר הוא בא בשקר: דייק בפסוקים - איך נדע איזה סוג שומר בכל אחת משלשת הפרשיות שבפנינו? בהקשר למה מוזכרת פשיעה ומדוע ישלם ככל? הסבר את פס' ח'. מה הוא פשע?

חשוב: !!! "גונב מבית האיש... בעל הבית" – האם מכאן נסיק שיש חובת שמירה בבית דוקא? האם מי שמקבל עדר כבשים לשמירה עליו לשומרם בביתו? בפרשה השניה לא מוזכר בית 1

רש"י שימות פרק כב פסוק ט (פרשת משפטים)

(ט) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור - פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם, לפיכך פטר בו את הגנבה, כמו שנאמר (פסוק ו) וגונב מבית האיש, אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית לשבועה, למדת שפוטו עצמו בשבועה זו. ופרשה זו אמורה בשומר שכר, לפיכך אינו פטור אם גנבה, כמו שכתוב (פסוק יא) אם גנוב יגנב מעמו ישלם...

תורה תמימה – הערות שימות פרק כב פסוק ז (פרשת משפטים)

עד פסוק ח' בכלל איירי בשומר חנם, ולכן כתיב בהו בחפצי השמירה כסף או כלים, לפי שדרך דברים אלו לשמרן בחנם, ומפסוק ט' עד פ' י"ב בכלל איירי בשומר שכר ובשוכר, ולכן כתיב בהו בחפצי השמירה שור או שם, לפי שדרך דברים אלו לשמרן בשכר... מה היא פשיעה? האם נאמרה דינו של פושע בפסוקים?

ויקרא פרק טז פסוק כא (פרשת אחרי מות)

וְסִמָּךְ אֶהְרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר הַחִי וְהִתְנַחֵה עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת כָּל פְּשָׁעֵיהֶם לְכָל חַטָּאתָם וְנָתַן אֹתָם עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר וְשָׁלַח בְּיַד אִישׁ עֲתִי הַמִּדְבָּרָה.

יומא דף ל"ז

תנו רבנן: כיצד מתודה? **עויתי פשעתי וחטאתי**, וכן בשעיר המשתלח הוא אומר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם, וכן במשה הוא אומר נשא **עון ופשע וחטאה**, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: עונות - אלו הזדונות, וכן הוא אומר הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה, פשעים - אלו **המרדים** (רש"י: להכעיס), וכן הוא אומר מלך מואב פשע בי (רש"י: מרד בי). ואומר אז תפשע לבנה בעת ההיא, לכל חטאתם - אלו **השגגות**, וכן הוא אומר נפש כי תחטא בשגגה. ומאחר שהתודה על הזדונות ועל המרדים חוזר ומתודה על השגגות (רש"י: חוזר ומתודה כו') - בתמיה; אם על זדונות ימחלו לו, אין צריך לבקש שוב על השגגות? אלא כך היה מתודה: **חטאתי ועויתי ופשעתי** לפניך אני וביתי וכו'. וכן בדוד הוא אומר חטאנו עם אבותינו העוינו הרשענו וכן בשלמה הוא אומר חטאנו [והעוינו רשענו] וכן בדניאל הוא אומר חטאנו [ועוינו] והרשענו ומרדנו. אלא מהו שאמר משה נשא עון ופשע וחטאה? אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, בשעה שישראל חוטאין לפניך ועושין תשובה - עשה להם זדונות כשגגות. אמר רבה בר שמואל אמר רב: הלכה כדברי חכמים. - פשיטא, יחיד ורבים הלכה כרבים! - מהו דתימא: מסתבר טעמיה דרבי מאיר, דקמסייע ליה קרא דמשה, קא משמע לן.

מה הוא החמור ביותר? האם נוכל לבאר מה היא פשיעה הן בדין השומרים והן בדין התשובה? האם אותו מושג?

(ועיין חולין ה. לגבי קבלת קרבנות מפושעי ישראל וברש"י שם וברמב"ן ה:)

רש"י שמות פרק לד פסוק ז (פרשת כי תשא)

(ז) נצר חסד... עון ופשע - עונות אלו הזדונות. פשעים אלו המרדים, שאדם עושה להכעיס :

רש"י ישעיהו פרק נח פסוק א - ב / ע"פ ב"מ ל"ג:

(א) והגד לעמי פשעם - אלו תלמידי חכמים שכל שגגתם פשע ששגגו תלמוד עולה ודון: ולבית יעקב חטאתם - אלו עמי הארץ שאף זדונם שגגה. (נסה לבאר)

תהלים פרק יט פסוק יג - טו

(יג) שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נֶקְנִי: (יד) גַּם מִזִּידִים חֲשֹׁךְ עֲבָדָךְ אֶל יִמְשְׁלוּ בִי אֲזִי אֵיתָם וְנִקְיִתִי מִפֶּשַׁע רָב

רש"י תהלים פרק יט פסוק יג - טו

שגיאיות מי יבין - אני נוהרתי בהם אבל אי אפשר להזהר שלא אשגה בהם ואתה נקני מנסתרות שנסתרו ממני ולא ידעתי בחטאי בשגגה: (יד) גם מזידים - מן הזדונות: אז איתם - אחיה תמים אמרו חכמים למה דוד דומה לכותי המחזר על הפתחים והם מערימים בדבר יותר מכל אדם תנו לי מים לשתות דבר שאין בו חסרון כיס מששתה אמר יש כאן בצל קטן משנתנו לו אומר יש בצל בלא מלח משנתנו לו אמר תנו לי מעט לחם שלא יזיקני הבצל כך אמר דוד בתחילי על השגגות ואחר כך על הזדוני ואחר כך על המרדים פשעים אלו המרדים שמתכוין להכעיס וכן הוא אומר (מ"ב = מלכים ב' = ג') מלך מואב פשע בי:

האם שומר שפושע מתכוון להכעיס ?

ספר השורשים לרד"ק - אות הפא - ערך פשע / רד"ק עה"ת שמות כ"ב ח (והו"ד שלא במפורש בשימו במכלל יופי בפשי' משפטים)
פשע. מלך מואב פשע בי (מלכים ב' ג, ז.), והם פשעו בי (ישעיה א, ב.). ... ענין הפשע הוא המרד וצאת מרשות האדון או המצוה אותו על הדבר. וכן אמרו רבותינו ז"ל (יומא לו, ע"ב). עונות אלו הזדונות וכן הוא אומר הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה, פשעים אלו המרדים וכן הוא אומר מלך מואב פשע בי, או תפשע לבנה בעת ההיא, חטאים אלו השגגות וכן הוא אומר נפש כי תחטא בשגגה. וכן מה שנאמר בענין הפקדון על כל דבר פשע, ורצונו לומר פשע בפקדון שלא שמרו כדרך השומרים, אף על פי שאין כאן מרד ואינו מאבדו בידים נקרא פושע, כי אחר שאינו נותן עיניו ולבו ושמירתו בפקדון אשר הפקד אתו כאילו הוא מורד במפקיד אצלו ויוצא מתחת יד מצותו שצוהו לשמור הדבר וקבל עליו לשמרו ולא שמרו.

כיצד מיישב את מושג השפיעה בשומרים ? במי מורד השומר ?

שו"ת וחידידשי רבנו נחמיה קורניצר חו"מ ק"ח אות ב'

והנראה לי בעזה"י" בשנדקדק בקרא דאמר "ומפשעיהם לכל חטאתם" ... על כן לישב המקרא לפי פשוטו דלא מיירי הכא מסתם פשעים שאמרו חז"ל יומא ל"ו ע"ב שהם המרדים והיינו הזדונות. אלא פשע שנאמר כאן הוא כעין לשון המורגל בדברי חז"ל שומר חנם שפשע בשמירתו שאין הכוונה שלא שמר כלל או שהזיק בידים אלא מה שלא נזהר היטב כראוי פשיעה יקרא...
מה דינו של מי ששכח ולא נעל כראוי האם הוא בבחינת "פושע" ? האם תלוי בשני ההסברים הנ"ל ? (ולקמן בב"מ מב לגבי מי שאינו זוכר היכן הפקדון). יל"ע גם מ"פושע" שבמסכת ב"ק כגון נתקל פושע, מי שלא הצניע הדליל פושע הוא וכו'.

משנה בבא מציעא פרק ג משנה י

המפקיד מעות אצל חברו צררן והפשילן לאחריו או שמסרן לבנו ולבתו הקטנים ונעל בפניהם שלא כראוי חייב שלא שמר כדרך השומרים ואם שמר כדרך השומרים פטור.

פירוש המשנה לרמב"ם

אין למעות בעין שמירה גמורה אלא טמינה בקרקע או בכותל בתוך טפח הסמוך לתקרה או הסמוך לקרקע וכל מה שאינו כן הרי הוא פושע ולא שמר כדרך השומרים וחייב לשלם אלא אם כן פירש לו. וכן אם נתן את המעות בכיס בגדו או קשרם במטפחתו או על בטנו כל זה פשיעה אלא אם כן היו בידו שני וצרת הכסף בידך, אלא אם כן פירש לבעל המעות. ואם הפקיד אצלו ערב שבת ולא הספיק לטמנם הרי זה טומנם במוצאי שבת, ואם אבדו ביום השבת אינו חייב כלום....

ברטנורא

צָרָר. בסודרו: והפּשילן לאַחוריו. אָפּ על פּי ששמירה מעולה היא, חייב, שהמוליך מעות של פקדון ממקום למקום אין להם שמירה אלא בידו, דכתיב (דברים י"ד) וצרת הכסף בידך, אף על פי שצוררים הם, יהיו בידך. ואם בבית הוא, אין להם שמירה אלא בקרקע, ובכותל, בטפח הסמוך לתקרה או בטפח הסמוך לארץ. שאין דרך הגנבים לחפש שם. ואם שמר בענין אחר, פושע הוא וחייב. אלא אם כן התנה מתחלה עם המפקיד שעל מנת כן הוא מקבל הפקדון שלא יתחייב בכל השמירות הללו האם הגנב שלמד משנה זו יודע עתה היכן לחפש ?

תוספות יום טוב מסכת בבא מציעא פרק ג' משנה י'

צָרָר וכו'. כתב הר"ב ואם בבית הוא אין להם שמירה אלא בקרקע. גמרא. ותמיהני דהא תנן ונעל בפניהם שלא כראוי חייב. משמע הא כראוי פטור. וראיתי בנימוקי יוסף שכתב דהא דאמרין בגמרא אין להם שמירה אלא בקרקע. דוקא להנהו דרי. ובהנהו אתרי דשכיחי גנבי. וכדמוכח בגמרא. והכי איתא בהדיא בירושלמי נעל כראוי וכו' נגנבו או נאבדו פטור מלשלם. עכ"ל:

ירושלמי מסכת שבועות פרק ח הלכה א'

תני וגונב מבית האיש לא מראש גגו. אמר ר' לעזר הדא דתימר בגג שאינו מבוצר אבל בגג מבוצר כבית היא. נסה לבאר !

מבילתא דרבי שמעון בר יוחאי (אפסטיין-מלמד) שמות פרק כב פסוק ו (פרשת משפטים)

וגנב מבית >האיש ולא מראש גגו מגיד שאם לא שימר כדרך שומרין חייב.

חדושי ר' מאיר שמחה מסכת שבועות דף מח עמוד ב'

ירושלמי פרק ארבעה שומרין (הלכה א') תני וגונב מבית האיש ולא מראש גגו אמר ר' לעזר הדא דתימר בגג שאינו מבוצר אבל בגג מבוצר כבית היא. פירוש, דוקא בית אם גנב מביתו פטור שומר חנם מלשלם, אבל הניח בראש גגו חייב השומר לבעלים, וע"ז שפיר אמר דבגג מבוצר כבית הוא [וכן אמר בתוספתא עירובין ע"ר שגגותיה מבוצרין כל או"א רשות לעצמו דהגג הוי כבית וכל בית בפ"ע הוי ולא הוי ככל הגגין דשנינו דהגגין רשות אחת הן], וכן מפורש בירושלמי בבא מציעא (פרק המפקיד הלכה ז') נתנן בראש גגו ונגנבו חייב לשלם, הרי נכרין דברי אמת וקושטא קאי.

תורה תמימה - הערות שמות פרק כב פסוק ט (פרשת משפטים)

פט) ומפרש בירושלמי הדא דתימא בגג שאינו מבוצר אבל בגג מבוצר כבית הוא. והנה הפני משה ואחריו בעל קצוה"ח ס"י שמ"ט בארו הכונה דקאי לענין קניית הכפל שמקנים הבעלים להשומר עבור זה שמשלם לו הקרן, ועל זה אמר דוקא אם הכניסה לביתו ומשם גנבוהו באופן כזה, מקנה ליה הכפל, משא"כ אם גנב מראש גגו אינו מקנה ליה הכפל, ובמח"כ אין לדברים האלה יסוד ואין ענין לכאן הדרשה על הכתוב אם המצא תמצא בידו הגנבה - גגו חצרו כו' המדברת ממציאות הגנבה ביד הגנב. ולכן קרוב מאד לפרש כמשמעו, והכונה דאם נתן הנפקד את הכסף או הכלים בראש גגו שאינו מבוצר חייב השומר חנם דפושע הוא, וה"ה אם נתן לו בהמה לשמור ונתנה במקום שאינה משתמרת שם חייב, ועל יסוד דרשה זו כתב הירושלמי במקום אחר (ב"מ פ"ג הל"ז) נעל שלא כראוי כו' הפשילן לאחוריו נתנן בראש גגו ונגנבו חייב (הש"ח) לשלם. והנה בפוסקים לא נזכר דין זה, וי"ל בטעמם משום דלא הוצרכו לפרוט את כל פרטי דיני הפשיעה, דבאמת הכל לפי הפקדון כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ד משו"פ הל"ב:

רידב"ז מסכת שבועות פרק ח הלכה א'

[דף מ עמוד א] תני וגונב מבית האיש לא מראש גגו. בכ"י של ידידי הרב הגאון הג' כש"מ מרדכי נ"י הגאבד"ק נאווא אלכסנדראווסקי כתב לפרש ולא מראש גגו דר"ל שהי' החפץ בראש גגו ונגב מראש גגו דווקא בגונב מבית וכדומה חייב בכפל. אבל גנב מראש גגו ר"ל במקום גלוי וכמו שכתבו התוס' ז"ל במס' ב"ק דף ע"ט ע"ב ד"ה כיון דראש גזלן היא כלומר שעושה במקום גלוי ולא דמי לגונב בבית או בחצר עכ"ל ז"ל. ובאמת אם גונב מר"ה פטור מכפל מה"ט כיון שעושה במקום גלוי. ולפיכך נקט במס' ב"מ דף ל"ד אגם דווקא וזה שאמר ר"א הדא דתימר בגג שאינו מבוצר אבל בגג מבוצר כבית דמי ור"ל כיון שהוא מבוצר אינו עושה בגלוי עכ"ל

ירושלמי מסכת בבא מציעא פרק ג' הלכה ז (על המשנה הנ"ל)

א"ר יוסי ותשמע מינה בר נש דיהב לחבריה פליטורין בשוקא מסרן לבנו ובתו הקטנים נגנבו או אבדו פטור מלשלם שאני אומר לא על דעת פליטורין בשוק. מתי אמרו שומר חנם נשבע ויוצא בזמן ששימר כדרך השומרים נעל כראוי קשר כראוי נתן באפונדתו צררן בסדינו והשליכן לפניו נתן בשידה ובתיבה ובמגדל נגנבו או אבדו חייב בשבועה ופטור מלשלם. ואם יש עדים שעשה כן אף משבועה פטור. נעל שלא כראוי קשר שלא כראוי הפשילן לאחריו נתן בראש גגו ונגנבו חייב לשלם. נתן במקום שנוהג ליתן שלו אם היה ראוי לשמירה פטור ואי לא חייב:

פני משה

פליטורין. מיני תכשיטין ומסרו לו בשוק והוא מסרן לבנו ולבתו הקטנים וכו' פטור... לא על דעת פליטורין בשוק. כלומר דאמרין שלא על דעת כן הוא נתן לו שיחזיק הפליטורין בשוק ומכיון שמסרן לבנו ולבתו הקטנים פטור. א"נ דלא עלתה על דעת שיחזיק זה פליטורין שלו בשוק:

על תמר מסכת בבא מציעא פרק ג הלכה ז

אמר יוסי ותשמע מינה ב"נ דיהב לחבריה פליטורין בשוקא וכו'. ראה בעה"ש ערך פלטירה שמלת פליטורין ענינה כלי תבשיל והשם פלטר ענינו מוכר פת וכל דבר עיין שם בערך פלטר, ועפ"י נ"ל שב"נ זה הוא פלטר המוכר מיני בישול שמבשלים בשוק, וכמו שהוא מנהג בני ארצות המזרח, ואם הוא נותן לחברו פליטורין בשוקא והוא מוסרן לבנו ובתו הקטנים נגנבו או אבדו פטור מלשלם שאני אומר לא על דעת פליטורין בשוק מסרו בתמיה, כלומר שהוא מסרו לחברו על דעת שינהג בהן כמו שנוהגין בכלי בישול כאלה בשוק שדרכם למוסרן לקטנים וא"כ הרי שמר כדרך השומרים ופטור. וזהו שאמר ר"י ותשמע מינה מדקתני במתניתין ואם שמר כדרך השומרים פטור ב"נ דיהב וכו', ולא תאמר שהמסירה לקטנים הוא כאלו הניחם בשוק שהרי כן המנהג שמוסרים לקטנים בשוק וא"כ שמר כדרך השומרים. ופירוש הפני"מ קשה להולמו, ועמ"ש בב"ק פ"ב ה"ה, ובדמאי פ"ב ה"ד.